

Олександр Олександрович **ПОНОМАРЬОВ**
аспірант, Київський університет права НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-2345-6789>

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 333 КК УКРАЇНИ

У статті визначено ознаки суб'єкта порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю. Зазначено, що суб'єкт порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають експортному контролю, є загальним, тобто осудною особою, яка досягла 16-річного віку, незалежно від того чи є вони суб'єктами господарювання або їх службовими особами, та того, чи можуть вони за законом бути суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю. Зроблено висновок про те, що порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю, може бути вчинено з виною як у формі умислу, так і необережності.

Ключові слова: суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, суб'єкт кримінального правопорушення, державний експортний контроль, національна безпека, порядок здійснення міжнародних передач товарів, порушення порядку

ВСТУП

Суб'єктивні ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 333 Кримінального кодексу (КК) України, охоплюють суб'єкт та суб'єктивну сторону порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю. Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Зазначене питання неодноразово становило предмет досліджень науковців. Водночас це не виключає доцільності подальших наукових досліджень у цій сфері передусім з огляду на дискусійність окремих положень. Крім цього, необхідно взяти до уваги недостатність наукового розроблення окремих питань, зокрема, особливостей суб'єктивних ознак кримінального правопорушення порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю. Враховуючи викладене, ці питання потребують додаткової уваги.

МЕТА статті – аналіз суб'єктивних ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 333 КК України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті застосовано такі методи, як аналіз та синтез, порівняння, пояснення, формулювання логічного висновку, узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

У теорії кримінального права до суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення відносяться суб'єкт та суб'єктивна сторона. До загальних обов'язкових ознак суб'єкта кримінального правопорушення належать: 1) приналежність до фізичних осіб, тобто до людей; 2) осудність – ознака, яка полягає у тому, що під час вчинення кримінального правопорушення особа могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними; 3) досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність, який за загальним правилом стано-

вить 16 років, оскільки порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК України) не відноситься до тих кримінальних правопорушень, відповідальність за які можуть нести особи, які вчинили кримінальні правопорушення у віці від 14 до 16 років [1, с. 133].

Найповніше визначення суб'єктів порушення порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів надають С.В. Грачов і О.В. Шамара: це фізичні, осудні особи, які досягли 16-річного віку та мають цивільну дієздатність, на яких у силу їх статусу покладено обов'язок отримувати дозвільні документи на здійснення міжнародних передач таких товарів, насамперед громадяни-підприємці та службові особи, керівники або члени виконавчих органів суб'єктів господарювання [2, с. 188]. Проте, на нашу думку, формулювання «у силу їх статусу покладено обов'язок отримувати дозвільні документи» фактично виводить з кола суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 333 КК України, фізичних осіб, які не є ні суб'єктами підприємницької діяльності, ні суб'єктами господарювання чи їх службовими особами, в яких за обрання правомірною варіанту поведінки не виникає обов'язків, обмовлених здійсненням міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю, оскільки вони за законом не можуть бути суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю.

Як зазначає О.А. Данилевський стосовно суб'єктів порушення порядку здійснення міжнародних передач контрольованих товарів, зазвичай ним є фізичні особи – суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які порушують законодавство в галузі державного експортного контролю, а також службові особи спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань державного експортного контролю та інших органів виконавчої влади, залучених до прийняття рішень у сфері експортного контролю [3, с. 269]. Водночас, по-перше, цей поділ не спростовує тієї обставини, що суб'єктом порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному конт-

ролю, фактично може бути будь-яка фізична особа, яка порушує зазначений порядок, незалежно від того чи: 1) особа є суб'єктом господарювання, якого зареєстровано як суб'єкта здійснення міжнародних передач; 2) особа є суб'єктом господарювання, якого не зареєстровано як суб'єкта здійснення міжнародних передач; 3) особа є приватною особою. По-друге, службові особи спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з експортного контролю є особами, на яких покладено обов'язки із забезпечення реалізації державної політики в галузі державного експортного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, подвійного використання та інших товарів, що не внесено до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю та до яких відповідно до законодавства може бути застосовано процедури державного експортного контролю. Ці обов'язки включають в себе: 1) видачу висновків на право проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) на здійснення експорту товарів, та контроль за поданням суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів звітів про підсумки проведення переговорів; 2) видачу міжнародних імпорتنих сертифікатів або інших документів, які містять державні гарантії з використання у заявлених цілях товарів, суб'єктам, визначеним законодавством у галузі державного експортного контролю; 3) реєстрацію суб'єктів господарювання як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів та видає відповідні посвідчення про їх реєстрацію; 4) атестацію систем внутрішньофірмового експортного контролю, створених суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів, та видає відповідні свідоцтва про таку атестацію; 5) наданням юридичним особам повноваження на здійснення діяльності з попередньої ідентифікації товарів у галузі державного експортного контролю та видає відповідні свідоцтва; 5) ведення обліку суб'єктів, яким надано повноваження на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, видає таким суб'єктам документи, що підтверджують наявність таких повноважень; 6) контроль за здійсненням суб'єктами наданих їм повноважень та готування пропозиції зі скасування таких повноважень; 7) експертизу у галузі державного експортного контролю; 8) здійснення заходів із запобігання порушення вимог законодавства у галузі державного експортного контролю [4, с. 122]. З наведених повноважень та об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 333 КК України, який охоплює не порядок здійснення службової діяльності, а порядок здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають експортному контролю, що є господарською, не службовою, діяльністю, вбачається, що службові особи спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з експортного контролю можуть бути суб'єктами кримінального правопорушення, що розглядається, вчиненого у співучасті – як організатор, пособник або підбурювач, і за наявності відповідних ознак, це може підлягати додатковій кваліфікації як кримінальне правопорушення у сфері службової діяльності. Отже, суб'єкт порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають експортному контролю, є загальним, тобто осудною особою, яка досягла 16-річ-

ного віку.

Ч. II ст. 333 КК України передбачає таку ознаку кваліфікованого складу кримінального правопорушення як організована група. Відповідно до ч. 2 ст. 333 КК України кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. Проте з судових рішень, оприлюднених в Єдиному державному реєстрі судових рішень (ЄДРСР) та матеріалів судової статистики, підготованих Державною судовою адміністрацією України, вбачається обмеженість судової практики про порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю, що вчиняються організованою групою: за 2022 р. з 53 кримінальних проваджень про кримінальне правопорушення, передбачене ст. 333 КК України, які надійшли на розгляд, у жодному з них ознаку вчинення цього кримінального правопорушення у складі організованої групи не інкриміновано, і лише в двох справах, які надійшли у попередній звітний період, стосовно особи ухвалено вирок, яким затверджено угоду про визнання винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 333 КК України за ознакою його вчинення у складі організованої групи. Члени організованої групи здійснювали закупівлю товарів військового призначення на території росії та поза митним контролем, під виглядом інших товарів, зокрема запчастин та комплектуючих до різного роду техніки, переміщували на територію України через кордон із республікою білорусь, та за підробленими документами збували їх підконтрольними організований групі суб'єктами господарювання [5].

Зі свого боку, і умисел, і необережність характеризуються двома ознаками: інтелектуальною та вольовою. Інтелектуальна ознака умислу полягає в усвідомленні суспільно небезпечного характеру діяння, тобто розуміння його як фактичного караного кримінальним законом, так і його соціального значення, а також у передбаченні суспільно небезпечного наслідку, який перебуває у зв'язку з діянням. Якщо особа не усвідомлює суспільно небезпечного характеру своїх дій та їх результатів у виді заподіяння шкоди відносинам, які перебувають під охороною кримінального закону, це може свідчити про її неосудність або відсутність умислу у вчиненні кримінального-правопорушення, що матиме наслідком відсутність складу кримінального правопорушення. Вольова ознака охоплює бажання настання передбачуваних суспільно небезпечних наслідків, заради яких особа і прагне вчинити злочин, прагне задовольнити певні свої потреби [6, с. 3].

Інтелектуальна ознака необережності у виді злочинної самовпевненості полягає у передбаченні особою можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, а вольова – полягає у легковажному розрахунку на відвернення суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії чи бездіяльності). Інтелектуальна ознака необережності у виді злочинної недбалості характеризується відсутністю у особи усвідомлення суспільної

небезпеки вчиненого ним діяння, а також відсутністю передбачення можливості настання суспільно небезпечних наслідків, хоча згідно з вольовою ознакою особа повинна була і могла їх передбачити [7, с. 207].

Враховуючи, як вбачається з вироків національних судів, що значну частку осіб, яких притягнуто до відповідальності за ст. 333 КК України, становили саме фізичні особи, які не можуть суб'єктами господарювання, яким може бути надано дозвіл на здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю, можна вважати, порушення порядку їх здійснення може бути вчинено як з умислом, так і з необережності у виді злочинної недбалості. Як влучно вказує І.І. Мітрофанов, злочинна недбалість поряд з інтелектуальним і вольовим елементами характеризується наявністю об'єктивної і суб'єктивної ознак. Об'єктивна ознака недбалості виражається в тому, що на винному лежить обов'язок передбачити можливість настання суспільно небезпечних наслідків... Суб'єктивний критерій недбалості характеризується здатністю винного передбачити можливість настання суспільно небезпечних наслідків [8, с. 210].

Потрібно звернути увагу, що у ст. 68 Конституції України закріплено положення про те, що незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності. Проте це положення не можна розглядати як таке, що нівелює інтелектуальну ознаку умислу або необережності, усвідомлення особою суспільної небезпечності діяння, оскільки у цьому разі матиме місце об'єктивне ставлення у вину, за якого вина за вчинення певної дії може бути покладена на людину і без урахування її суб'єктивного ставлення до вчиненого. Проте відповідно до Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» доведення до відома населення законів України та інших нормативно-правових актів здійснюється шляхом їх офіційного опублікування відповідно до закону державними друкованими засобами масової інформації та офіційними друкованими виданнями (офіційними виданнями), висвітлення аудіовізуальними засобами масової інформації, оприлюднення на офіційних вебсайтах органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також в інший спосіб, визначений законом. З огляду на викладене можна вести мову про презумпцію того, що якщо нормативно-правовий або підзаконний акт офіційно оприлюднені у спосіб, передбачений відповідним законом, особа не може посилається на свою невинуватість через те, що їй не було відомо про те, що такий акт прийнято або про його зміст, зокрема й про перелік товарів, які підлягають державному експортному контролю, та порядок їх міжнародної передачі.

Список використаних джерел

1. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право. Київ, 2014. 944 с.
2. Грачов С.В., Шамара О.В. Відповідальність за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, за кримінальним законодавством України: монографія. Київ, 2015. 286 с.
3. Кримінальне право (Особлива частина) / за ред. О.О. Дудорова, С.О. Письменського. Луганськ, 2012. Т. 2. 780 с.
4. Дмитрієв А.І. Науково-практичний коментар Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання». Київ: КВЦ. 2015. 368 с.
5. Вирок Ріпкинського районного суду Чернігівської області від 24.01.2022 у справі № 743/1306/21. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102774624>
6. Волинець Д.Ф. Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366-2-366-3 КК України.

Цікавий підхід до встановлення наявності вини у формі необережності має місце у римському праві, який полягав у застосуванні в оцінюванні поведінки деліквента абстрактного мірила – мірила належної дбайливості: якщо поведінка боржника деліквента відповідала, «дорівнювала» цьому мірилу, то він уважався невинуватим, якщо ж не відповідала (дбайливість його була меншою) – вважався винуватим. Для цього виокремлювалося два зразкові типи, один з яких це «будь-яка середня людина» (omnes): якщо поведінка особи не відповідала суспільному уявленню про те, як у такій ситуації має поводитись будь-яка середня людина – констатувалося наявність грубої необережності (culpa lata) [9, с. 5]. Виходячи з цієї концепції, можна констатувати, що будь-яка середня людина, яка сумлінно здійснює правочин, предметом якого є товар, який не перебуває у вільному обігу, має переконатись, що такий товар не є забороненим або обмеженим для вивезення за межі України та не підлягає державному експортному контролю, звернувшись до цього до відповідного законодавства – Митного кодексу, Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», актів Кабінету Міністрів України та ін. У тому разі, якщо особа не вчиняє зазначених дій, не дотримуючись положень ст. 23 Конституції України, відповідно до яких кожна людина має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості, а також нехтує обов'язком неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, закріпленим у ст. 68 Конституції України, це можна розглядати як прояви злочинної самовпевненості або злочинної недбалості необережної форми вини.

З огляду на викладене ми дотримуємось позиції про те, що порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю, може бути вчинено з виною як у формі умислу, так і необережності.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене зазначимо, що суб'єкт порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають експортному контролю, є загальним, тобто осудною особою, яка досягла 16-річного віку, незалежно від того чи є вони суб'єктами господарювання або їх службовими особами, та того, чи можуть вони за законом бути суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю. Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, які підлягають державному експортному контролю, може бути вчинено з виною як у формі умислу, так і необережності.

Право та регіони. Серія: Право. 2021, № 3 (73). URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2021/22.pdf

7. Митрофанов І.І. Загальна частина кримінального права України: навчальний посібник. Одеса. Фенікс. 2015. 576 с.

8. Гритенко О.А. Лекція до теми «Суб'єктивна сторона злочину» для студентів 2 курсу денної форми навчання за спеціальністю 081 «Право». *Одеський державний університет внутрішніх справ.* 2017. 20 с. URL: http://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/tema-8-pdf.io_-1.pdf

9. Карнаух Б.П. Вина в римському приватному праві. *Теорія і практика правознавства.* 2012. № 1. С. 3-10. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2761/1/Karnauch_308-311.pdf

References

1. Dudorov O.O., Khavronyuk M.I. Criminal law. Kyiv, 2014. 944 p. (in Ukrainian).

2. Hrachov S.V., Shamara O.V. Liability for violation of the order of international transfers of goods subject to state export control under the criminal legislation of Ukraine: monograph. Kyiv, 2015. 286 p. (in Ukrainian).

3. Criminal law (Special part) / ed. O.O. Dudorov, E.O. Pysmenskyi. Luhansk, 2012. Vol. 2. 780 p. (in Ukrainian).

4. Dmytriiev A.I. Scientific and practical commentary on the Law of Ukraine "On State Control of International Transfers of Military and Dual-Use Goods". Kyiv, 2015. 368 p. (in Ukrainian).

5. Verdict of the Ripkinsky District Court of the Chernihiv Region dated January 24, 2022 in case No. 743/1306/21. Unified register of court decisions. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102774624> (in Ukrainian)

6. Volynets D.F. The subjective side of criminal offenses provided for by Articles 366-2-366-3 of the Criminal Code of Ukraine. *Law and regions. Series: Law.* 2021, No. 3 (73). URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2021/22.pdf (in Ukrainian)

7. Mytrofanov I.I. The general part of the criminal law of Ukraine: study guide. Odessa, 2015. 576 p. (in Ukrainian)

8. Hrytenko O.A. Lecture on the topic "Subjective side of the crime" for students of the 2nd year of full-time study in the specialty 081 "Law". *Odesa State University of Internal Affairs.* 2017. 20 p. URL: http://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/tema-8-pdf.io_-1.pdf (in Ukrainian)

9. Karnauch B.P. Guilt in Roman private law. *Theory and practice of jurisprudence.* 2012. No. 1. pp. 3-10. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2761/1/Karnauch_308-311.pdf (in Ukrainian)

Oleksandr PONOMAROV

postgraduate student, Kyiv University of Law of NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-2345-6789>

SUBJECTIVE SIGNS OF THE COMPOSITION OF THE CRIMINAL OFFENSE PROVIDED FOR BY ART. 333 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

The paper defines the signs of an entity violating the procedure for international transfers of goods subject to state export control. It is noted that the subject of the violation of the procedure for international transfers of goods subject to export control is a general person, that is, a culpable person who has reached the age of 16, regardless of whether they are business entities or their employees, and that whether they can legally be subjects of international transfers of goods that are subject to state export control. It was concluded that the violation of the order of international transfers of goods subject to state export control can be committed both intentionally and negligently.

It can be stated that any average person who conscientiously carries out a transaction, the subject of which is a product that is not in free circulation, must make sure that such a product is not prohibited or restricted for export outside Ukraine and is not subject to state export control, referring to the relevant legislation - the Customs Code, the Law of Ukraine "On State Control of International Transfers of Military and Dual-Use Goods", acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine, etc. In the event that a person does not perform the specified actions, not complying with the provisions of Art. 23 of the Constitution of Ukraine, according to which every person has obligations to society, which ensures the free and comprehensive development of his personality, and also neglects the obligation to strictly adhere to the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine, enshrined in Art. 68 of the Constitution of Ukraine, it can be considered as manifestations of criminal self-confidence or criminal negligence of a careless form of guilt.

It is emphasized that in Art. 68 of the Constitution of Ukraine stipulates that ignorance of the laws does not exempt from legal responsibility. However, this provision cannot be considered as something that nullifies the intellectual sign of intent or carelessness, the person's awareness of the social danger of the act, since in this case there will be an objective attitude of guilt, for which the blame for committing a certain act can be placed on a person without taking into account her subjective attitude to the committed. However, in accordance with the Law of Ukraine "On the procedure for covering the activities of state authorities and local self-government bodies in Ukraine by means of mass information", bringing the laws of Ukraine and other normative legal acts to the attention of the population is carried out by their official publication in accordance with the law in state printed mass media and official printed publications (official publications), coverage by audiovisual means of mass information, publication on the official websites of state authorities and local self-government bodies, as well as in another way determined by law. In view of the above, it is possible to talk about the presumption that if a regulatory or by-law act is officially promulgated in the manner prescribed by the relevant law, a person cannot plead his innocence due to the fact that he was not aware that such an act was adopted or about its content, including the list of goods subject to state export control, and the procedure for their international transfer.

Keywords: *subjective side of the criminal offense, subject of the criminal offense, state export control, national security, procedure for international transfers of goods, breach of order*